

بارش فکری

تحلیل شیوه
آموزش توسعه
مطلب

چکیده

این پژوهش اختصاص دارد به بررسی و تحلیل شیوه بارش فکری و نقش آن در تقویت نوشتن، نگارش و خلاقیت ذهنی دانش‌آموزان پایه دهم. روش تحقیق از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ روش نیمه آزمایشی با اجرای پیش‌آزمون با گروه کنترل بوده است. جامعه آماری کلیه دانش‌آموزان پسر کلاس پایه دهم ناحیه ۳ کرج به تعداد ۱۳۱۰ نفر بودند که از میان آن‌ها به طور تصادفی، یک کلاس ۲۰ نفره در گروه آزمایش و یک کلاس ۲۰ نفره در گروه کنترل به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شد. در پژوهش از مطالعات کتابخانه‌ای، و مقیاس اندازه‌گیری عملکرد محقق ساخته، استفاده شد. روایی و پایایی مجدد این ابزار توسط چند تن از دبیران دوره دوم متوسطه تأیید شد. داده‌ها با استفاده از آزمون کوواریانس مورد تحلیل قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد استفاده از روش بارش فکری در نگارش دانش‌آموزان پایه دهم اثربخشی معناداری دارد و در گسترش واژگان، خلاقیت ذهنی، توسعه معانی، گسترش دایره جملگانی و تقویت نوشتاری دانش‌آموزان مؤثر است.

کلیدواژه‌ها: آموزش نگارش، توسعه مطلب، بارش فکری، پایه دهم

۱. مقدمه

در جهان امروز، نوشتن یکی از مهارت‌های بهتر زیستن است؛ چرا که توانایی بیان مقصود در قالب نوشته، نیاز اولیه زندگی اجتماعی و مؤثرترین راه ارتباطی در فضای رسانه‌های نوپدید است. زبان نوشتاری نزد اکثر افراد مهم‌تر از زبان گفتاری است؛ زیرا نوشتار سنجیده‌تر از گفتار است. هنگام نوشتن امکان تفکر، سنجش و تجدیدنظر وجود دارد. از طرف دیگر، آثار معتبر ادبی و متون مذهبی و میراث فرهنگی از طریق نوشتار در دسترس جامعه قرار می‌گیرد. هر کتاب، در حقیقت، تجربه‌ای از نوشتن را به همراه دارد. نوشتن از معتبرترین ابزارهای پرورش استعدادها و بروز خلاقیت است. در تاریخ زندگی نوابغ عالم کمتر نابغه‌ای را می‌توان یافت که نویسندگی نکرده باشد. نویسندگی حتی اگر به‌عنوان سرگرمی و رفع ملالت انتخاب شود امکان بروز خلاقیت ذهنی را بالا می‌برد (رنوف، ۱۳۹۰: ۷۲).

یکی از نیازهای مهم انسان در جهان امروز یادگیری مهارت نگارش و بیان مفاهیم ذهنی به‌صورت کتبی است که رعایت آن ما را در نوشتن یاری می‌دهد. آموزش درست‌نویسی باید از همان بدو

در تقویت نگارش دانش‌آموزان پایه دهم

دکتر علی اکبر کمالی‌نهاد

عضو هیئت علمی گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فرهنگیان تهران
حسن فلاحی
دانشجوی کارشناسی ارشد رشته آموزش زبان فارسی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید مفتح شهر ری

آموزش زبان و مهارت‌های آن در دبستان شروع شود و تا پایان متوسطه و تحصیلات مقاطع عالی، هیچ‌گاه در آن کوتاهی و غفلتی پیش نیاید؛ زیرا نویسندگی را از جمله هنرها شمرده‌اند و هر هنر و فنی باید پیوسته با عمل و ممارست همراه باشد؛ و گر نه مورد فراموشی قرار می‌گیرد (وزین‌پور، ۱۳۷۱: ۱۱).

با توجه به اهمیت نوشتن و نقش تأثیرگذار درس نگارش در درک و فهم و یادگیری دروس دیگر، در نظام‌های آموزشی جایگاه ویژه‌ای برای این درس قائل هستند و در تدوین برنامه این درس و تألیف کتاب‌های آموزشی آن، دقت ویژه‌ای مصروف می‌دارند.

در برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی کشورمان نیز در سال‌های اخیر این درس و کتاب نگارش مورد توجه ویژه بوده و از پایه اول ابتدایی تا پایه دوازدهم کتاب‌های نگارشی با دقتی بیشتر نگاشته شده و در آن‌ها به شیوه‌ها و شگردهای ویژه‌ای برای مهارت در نوشتن پرداخته شده است. در پایه‌های دوره دوم متوسطه که دانش‌آموزان تا حدودی با مراحل مقدماتی آموزش نوشتن آشنا شده‌اند، یکی از زمینه‌هایی که برای تقویت مهارت نوشتن مورد توجه واقع شده، شیوه‌های توسعه مطلب و راه‌های پرورش معانی و گسترش دایره واژگان دانش‌آموزان، برای توانمندی در نگارش است که طی درس‌های متعدد در کتاب‌های نگارش ۱، ۲ و ۳ آمده است.

شگردها و شیوه‌هایی که برای گسترش دایره واژگان ذهنی و توسعه دامنه مفاهیم در خاطر دانش‌آموزان در کتاب‌های نگارش پیشنهاد شده، متنوع و عبارت از روش‌هایی است که روزه‌های روشن و دریچه‌های هوای تازه را بر روی ذهن باز می‌کنند تا دانش‌آموز بهتر و تازه‌تر بیندیشد. در واقع زمانی که ذهن دانش‌آموز در تنگنای طرح پرسش‌های قلم گرفتار شد که: «چه بنویسم؟»، از این شگردها بهره می‌گیرد. برخی از این شگردها عبارت‌اند از: ۱. بارش فکری؛ ۲. جان‌نشین‌سازی؛ ۳. گزین‌گفته‌ها؛ ۴.

مقایسه؛ ۵. شخصیت‌پردازی؛ ۶. فضا‌سازی و ...

این پژوهش به تحلیل چگونگی تأثیر بارش فکری در تقویت نگارش دانش‌آموزان پایه دهم می‌پردازد و نقاط ضعف و قوت این شیوه را برمی‌شمارد.

۱.۱. بیان مسئله

درس نگارش می‌تواند دانش‌آموزان را خلاق و متفکر بار بیاورد و به رشد تفکر و تخیل آن‌ها برای نگارش مطالبی جدید و صحیح از لحاظ علم نوشتاری کمک کند.

آموزش با شیوه بارش فکری توانایی حل مسئله را، به نحوی خلاقانه، در دانش‌آموزان بالا می‌برد. استفاده از این روش باعث ایجاد عقیده و اندیشه خلاق می‌شود. در این روش همه افراد دور هم می‌نشینند و درباره یک موضوع به بحث می‌پردازند و هر فرد نظر خود را بیان می‌دارد

دارند که انتقال آن‌ها تنها توسط نوشتن محقق خواهد شد. بخش اصلی نوشتن این است که بتوانی صدای دیگری را بشنوی. عمل نوشتن یعنی تفکر کردن، کتبی. اصلاح نوشته یعنی اصلاح فکر، تسلط بر لفظ و نگارش لازمه تسلط بر افکار است.

نوشتن در تقویت قدرت تفکر بسیار تأثیر دارد. این مهارت می‌تواند در آینده شخص و زندگی او بسیار پرکاربرد و راه‌گشا باشد. به عبارت دیگر، تمرین در نوشتن، اندیشیدن بسیار و آگاهی و دانایی در زندگی و آینده را به دنبال دارد، ولی متأسفانه این جنبه و بسیاری از جنبه‌های دیگر آن مورد توجه قرار نگرفته است.

در دوره متوسطه، با روش‌های توسعه مطلب و پرورش معانی و گسترش دایره واژگانی به آموزش نگارش پرداخته می‌شود. این پژوهش به تحلیل و تأثیر شگرد «بارش فکری» و نقش آن در تقویت مهارت نوشتن می‌پردازد و قصد دارد ضمن تحلیل این درس در کتاب‌های نگارش، به بیان اهمیت و نقش شیوه‌های گسترش مطلب در تقویت مهارت نوشتن بپردازد و ضعف و قوت این بخش‌ها را در آموزش نگارش تحلیل نماید.

۱.۲. پیشینه

ما در بررسی‌های خود پژوهش‌های متعددی با رویکرد بررسی درس انشا و مشکلات آن، عوامل مؤثر بر تقویت مهارت نوشتن، آسیب‌شناسی نوشتن و ... یافتیم اما پژوهش مستقلاً در مورد تحلیل شیوه‌های آموزش توسعه مطلب و گسترش واژگان، با توجه به اهداف کتاب‌های درسی نگارش در دوره دوم متوسطه، پیدا نکردیم.

۱.۳. ضرورت و اهمیت پژوهش

مهارت‌های نگارشی از نظر کاربردی در زندگی دانش‌آموزان مخصوصاً در دوره متوسطه دوم که مقدمه ورود به دنیای خارج از مدرسه است، نقش بسیار مهمی دارد؛ زیرا از این زمان به بعد، بخش بزرگی از ارتباطات دانش‌آموز در خارج

نگارش استثنایی‌ترین پدیده در نظام آموزشی ماست. در جامعه ما نگارش را به‌عنوان یک واحد درس اداری می‌شناسند نه به‌عنوان شیوه تفکر و نه به‌عنوان راهبردی برای شکوفایی در خلاقیت و نه به‌عنوان رکنی از تمدن (فاضلی، ۱۳۹۲: ۱۲۲). نگارش یک فرهنگ است، یک واقعیت تاریخی است که در پرتو آموزش درست و توجه عمیق می‌تواند باعث رشد تمدن شود. برای نگارش خوب منطق قوی، خلاقیت، آشنایی با واژگان و شیوه نگارش ضروری است. همه افراد تجربیاتی

از مدرسه از طریق نوشتن خواهد بود. ضمن اینکه دانش‌آموز با نگارش می‌تواند آموخته‌های خود را ترکیب کند و اثری نو به وجود آورد که خودش و دیگران از آن لذت ببرند. نگارش می‌تواند به دانش‌آموز نیروی ابتکار و ابداع بدهد. او به وسیله نوشتن از استعدادهای نهفته خود اطلاع حاصل می‌کند و استعدادهای بالقوه خویش را شکوفا می‌سازد. لذا آموزش مهارت درست نوشتن به دانش‌آموز یکی از وظایف اصلی مدرسه به شمار می‌رود. در بخشی از سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بر گسترش نگارش جهت خلاقیت و نوآوری تأکید شده است. نگارش مبنایی انکارناپذیر برای صدا و سیما، رسانه‌ها، وسایل ارتباط جمعی، رایانه‌ای، مطبوعاتی، مکاتبات اداری، تجاری و مانند این‌هاست. با توجه به مطالب ذکر شده ضروری است که دانش‌آموزان با این شگردها و شیوه‌های گسترش مطلب آشنا شوند و مهارت‌های نوشتن به آن‌ها آموزش داده شود.

۲. تحلیل یک شیوه آموزشی در نگارش

یکی از شگردهایی که به‌منظور پرورش موضوع، توسعه گنجینه واژگان و گسترش دایره جملگانی دانش‌آموزان در نگارش ۱ (پایه دهم) معرفی شده شگرد بارش فکری است که در این پژوهش به تحلیل آن می‌پردازیم:

۲.۱. بارش فکری

بارش فکری (brain storming) را نخستین بار شخصی به نام «آکسل»^۱ در سال ۱۹۳۸ م به کار گرفت. این روش به اسامی دیگری مانند بارش افکار، بارش مغزی، طوفان فکری، طوفان ذهنی نیز خوانده می‌شود، یکی از معروف‌ترین روش‌های ایجاد خلاقیت است. در این روش اولین گام ایجاد فرصت برای فکر کردن و معناسازی است، بنابراین فکر کاملاً آزاد و رهاست. گام دوم، کشف روابط میان اشیا و پدیده‌هاست. بدین‌سان، خلق و آفرینش آسان می‌شود و پرسش‌ها در

ذهن و زبان جریان می‌یابد.

بارش فکری یک روش گروهی یا فردی برای تولید ایده یا ایده‌پردازی است و باعث افزایش خلاقیت می‌شود. به وسیله این روش هم‌چنین می‌توان راه‌حل‌هایی برای مشکلات موجود پیدا کرد. بارش فکری قواعد و اصول معینی دارد که با رعایت آن‌ها می‌توان به یک بارش فکری مؤثری و مفید رسید.

طبق نظر اسپورن، بارش مغزی عبارت است از «یک فن جمعی که طی آن گروهی می‌کوشد تا با جمع کردن همه ایده‌هایی که اعضای گروه به طور خودجوش ارائه می‌دهند راه‌حلی برای یک مسئله خاص بیابد» اسپورن، روش بارش مغزی را برای آموزش خلاقیت مفید می‌داند. (اسپورن، ۱۹۶۴: ۱۱۸)

بارش فکری در لغت‌نامه وبستر چنین تعریف شده است:

«اجرای تکنیک گروهی که از طریق آن گروهی می‌کوشند راه‌حلی برای یک مسئله به‌خصوص، با انباشتن تمام ایده‌هایی که به وسیله اعضا ارائه می‌شود، بیابند»

با استفاده از این روش می‌توان استعداد عقلی و ذهنی افراد را رشد داد چنان‌که بتوانند بیشترین بهره را از توانایی‌های فکری خود بگیرند. (میرکمالی، خورشیدی، ۱۳۸۷: ۸۷)

دلیل اینکه بارش فکری تا این اندازه با موفقیت روبرو شده، این است که چنین محیطی برای ابراز آزادانه شخصیت فرد مطلوب است. به این معنی که فرد در چنین محیطی احساس امنیت و آزادی روانی کرده و ترسی از تمسخر و تحقیر ندارد، حتی لزومی ندارد فرد ارزیابی شود زیرا از او خواسته می‌شود نظرهایی را ابراز کند که هر چه بیشتر از ذهن دور باشد.

افروز (۱۳۷۸: ۲۱۷) بارش فکری را «سیال‌سازی ذهن» ترجمه نموده و در توضیح آن نوشته است: یک روش حل مسئله که در آن عضو گروه عقاید تازه و جالب خود را درباره وضعیت ارائه و مورد بحث گروه قرار می‌گیرد. این امر می‌تواند در برانگیختن خلاقیت و حل مسئله، به

خصوص در مورد کودکان سرآمد، مورد استفاده قرار گیرد.

هر یک از افراد باید ابتدا از طریق تفکر همگرا ایده‌هایی را انتخاب نمایند و سپس به کمک یکدیگر ایده‌ها را ترکیب کرده و ایده‌های جدید بسازند. (پالاس، ۲۰۱۱: ۳۸)

آموزش با شیوه بارش فکری توانایی حل مسئله را، به نحوی خلاقانه، در دانش‌آموزان بالا می‌برد. استفاده از این روش باعث ایجاد عقیده و اندیشه خلاق می‌شود. در این روش همه افراد دور هم می‌نشینند و درباره یک موضوع به بحث می‌پردازند و هر فرد نظر خود را بیان می‌دارد. همه فرصت برابر برای ابراز عقیده دارند و می‌توانند اظهارنظر نمایند.

معلم نقش هدایت‌گر را به عهده دارد و همه صحبت‌ها و نظرات را یادداشت می‌نماید و همه اعضای گروه می‌توانند هر راه‌حلی را که به نظرشان می‌رسد بیان کنند. موضوعات قابل بررسی می‌تواند هر موضوعی باشد که برای دانش‌آموزان مبهم و جالب است، لذا دانش‌آموزان که دارای ذهنی شفاف هستند و هنوز افکارشان قالب‌ریزی نشده و سمت‌وسوی مشخصی پیدا نکرده، قادرند راهکارهای جدید و بدیعی ارائه دهند. (اسپورن، ۱۹۶۴: ۹۶)

در سال ۱۹۵۰ بنیاد فرهنگی اسپورن این روش را در چندین شرکت تحقیقاتی، بازرگانی، علمی و فنی برای حل مشکلات و مسائل مدیریت به کار گرفت و اجرای آن با موفقیت‌های زیادی همراه بود به طوری که در مدت کوتاهی به‌عنوان یک روش کارآمد شناخته شد. در سال ۱۹۵۰ بارش فکری با سرعتی بسیار محبوبیت یافت. در این روش چون محدودیت در ارائه پاسخ‌ها و عوامل بازدارنده در بحث وجود ندارد و دانش‌آموزان در مقابل افکارشان مورد انتقاد قرار نمی‌گیرند، ذهن خود را آزاد احساس می‌کنند و می‌توانند پاسخ‌های خوب و مفیدی ارائه دهند؛ و حتی گاهی شاهد پاسخ‌های غیرمنتظره و خاصی می‌باشیم. تقویت چنین پاسخ‌هایی باعث بروز خلاقیت می‌گردد.

در این روش مهارت‌های ذهنی مانند

اجرای موفق‌تر جلسه است. در این حالت قضاوت و ارزشیابی در مورد نظرات ممنوع می‌باشد.

پنجم: تأکید بر کمیت: هر چه تعداد نظرات بیشتر باشد احتمال وجود پیشنهادهای مفید و کارسازتر در بین آن‌ها بیشتر می‌شود. موفقیت روش بارش مغزی با تعداد پیشنهادهای مطرح شده در جلسه رابطه مستقیم دارد و هر چه تعداد پیشنهادها بیشتر باشد احتمال وجود طرح پیشنهادی کیفی بیشتر است. شواهد قابل ملاحظه‌ای وجود دارد که هر چه فرد یا گروه راه‌های بیشتری ایجاد کرده و مورد بررسی قرار دهد نه تنها احتمال حصول به راه‌حل‌های بهتر و مناسب‌تری وجود خواهد داشت، بلکه احتمال بیشتری برای موفقیت در حل مسائل وجود دارد.

ششم: تلفیق و بهبود پیشنهادها: اعضا می‌توانند علاوه بر ارائه پیشنهاد، نسبت به بهبود پیشنهاد خود اقدام نمایند. افراد بعد از شنیدن پیشنهادهای دیگران می‌توانند پیشنهاد اولیه خود را بهبود بخشند و همچنین می‌توانند چند پیشنهاد را تلفیق کنند و پیشنهاد بهتر و کامل‌تری را به دست آورند. (تورنس ۱۹۶۴، ۷۸)

نتایج تحقیقات پارس و میدو در خصوص روش بارش مغزی بدین شرح است: آموزش از طریق بارش مغزی، توانایی حل مسئله را در افراد افزایش می‌دهد. روش بارش مغزی بیشتر از روش‌های مرسوم آموزشی، به ایجاد عقاید و اندیشه‌های آفریننده منجر می‌شود. کوشش برای جهت دادن هر چه بیشتر به پاسخ سؤالات طرح شده به افزایش پاسخ‌های آفریننده می‌انجامد. دانش‌آموزانی که

تفکر، تحلیل، طبقه‌بندی، استنباط، تلخیص ارائه راه‌حل، مقایسه، تقسیم و نتیجه‌گیری در فرد تقویت می‌شود (همان: ۹۹). ایده‌پردازی یک مرحله در روند ایجاد خلاقیت می‌باشد و استفاده از قوانین بارش فکری باعث سهولت در آن می‌شود. (پالاس، چوی، کهن، ۲۰۱۱: ۱۹)

۲.۲. قواعد بارش فکری

بارش فکری دارای اصول و قواعدی است که در مرحله اجرا باید رعایت شود: **اول:** مبتنی بر تنوع نظرات است. تنوع نظرات، آن بخش از مغز را که به خلاقیت مربوط می‌شود فعال‌تر می‌کند و بر تفکر قضاوتی فائق می‌آید. تفکر قضاوتی مبتنی بر ارزیابی نسبت به مطالب مطرح شده است. در این روش بعد از اینکه تمام پیشنهادها جمع‌آوری شد، بررسی و ارزیابی‌ها صورت می‌گیرد.

دوم: کمیت فزاینده کیفیت است. هر چه تعداد پیشنهادها بیشتر باشد، احتمال رسیدن به یک راه‌حل بهتر افزایش می‌یابد.

سوم: انتقاد ممنوع: این مهم‌ترین قاعده است. در جریان ارائه نظرات و پیشنهادها هیچ‌گونه انتقاد و اعتراضی صورت نمی‌گیرد تا فرد بدون محدودیت بتواند پیشنهادها و راه‌حل‌های خود را ارائه دهد. این مسئله باعث جرئت‌ورزی کودکان شده و آن‌ها توانایی مطرح کردن نظرات خود را بدون اینکه مورد انتقاد یا تمسخر واقع شوند بیان می‌نمایند.

چهارم: اظهار نظر آزاد و بی‌واسطه: اعضا باید شهادت اظهار نظر پیدا کنند و بتوانند پیشنهادهای خود را بیان نمایند. هر چه پیشنهادها جسورانه‌تر باشد نشان‌دهنده

جدول (۱): توصیف نمونه آماری براساس گروه

جنسیت	گروه	فراوانی	درصد
پسر	آزمایش	۲۰	۵۰
پسر	کنترل	۲۰	۵۰
تعداد کل	۲	۴۰	۱۰۰

جدول (۲): جدول شاخص‌های توصیفی آزمودنی‌ها در متغیر مورد مطالعه (شگردهای نگارش)

گروه	تعداد	میانگین نمرات پیش‌آزمون	انحراف معیار	میانگین نمرات پس‌آزمون	انحراف معیار
آزمایش	۲۰	۱۶/۵۰	۱/۲۷۷	۱۸/۰۵	۱/۲۷۶
کنترل	۲۰	۱۶/۸۵	۱/۲۲۶	۱۷/۰۵	۰/۹۹۷
کل	۴۰	۱۶/۶۷	۱/۲۵۱	۱۷/۵۵	۱/۱۳۶

کلماتی که با موضوع ارتباط داشته باشند در پیرامون آن نوشته می‌شوند. هر چقدر کلمات پیرامون موضوع نگارش بیشتر باشد به دانش‌آموز در نوشتن نگارش بیشتر کمک می‌کند و باعث تقویت

دوره‌های مربوط به حل مسائل به روش بارش مغزی را می‌گذرانند، در آزمون‌های آفرینندگی گیلفورد نمره‌های بیشتری می‌گیرند. والدینی که با کودکان خود مشکل دارند، غالباً برای تدریس به آن‌ها و ایجاد انضباط در آن‌ها راه‌های محدودی دارند. مربیانی که در تدریس مهارت‌های اساسی مانند خواندن نوشتن و سایر دروس موفق نمی‌شوند. معمولاً فقط یک روش تدریس یا تعداد معدودی روش دارند. داشتن تعداد کمی راه‌های مختلف برای تدریس فاجعه‌آمیز است؛ زیرا هیچ روش قطعی و نهایی برای تدریس هیچ ماده درسی وجود ندارد؛ که در مورد همه کودکان موفقیت به‌بار آورد (همان؛ ۱۰۲).

۲.۳. تحلیل شیوه بارش فکری و نقش آن در تقویت نگارش دانش‌آموزان پایه دهم

درس اول نگارش پایه دهم به این شگرد اشاره نموده است. یکی از مشکلاتی که دانش‌آموزان در نوشتن موضوع نگارشی دارند، نداشتن مطالب ذهنی برای موضوعی است که باید درباره آن بنویسند. با استفاده از این روش می‌آموزند که چگونه موضوع خود را گسترش دهند. در درس‌های نگارش برای فعالیت دانش‌آموزان و تمرین مهارت نوشتن دو قسمت اصلی در نظر گرفته شده است:

الف. کارگاه نوشتن: در این بخش نمونه‌هایی آورده شده تا دانش‌آموزان این شگرد را بشناسند و نمونه‌هایی از نوشتن را با این شیوه تمرین کنند؛

ب. متن تولیدی: در این بخش متنی توسط دانش‌آموز، با توجه به نمونه‌ها و آموزه‌های درس، نوشته می‌شود و در جلسه سوم درس نگارش پس از خوانش متن‌های تولید شده، با توجه به سنجه‌های ارزیابی که در اینجا به آن اشاره می‌شود، توسط دانش‌آموزان و معلم ارزش‌گذاری می‌شود.

در روش بارش فکری با استفاده از خوشه‌سازی یک موضوع نگارشی گسترش می‌یابد؛ بدین صورت که یک موضوع اصلی انتخاب می‌شود و بعد از آن

مراتب با تکرار و تمرین مهارت نگارشی دانش‌آموزان بسیار بالا خواهد رفت و ما در آینده نویسندگان زبده و توانایی خواهیم داشت.

۲.۴. معایب روش بارش فکری

۱. ممکن است ایجاد شرایط برای اظهارنظر آزاد و بی‌واسطه دشوار باشد.
۲. دانش‌آموز تحت فشار اکثریت قرار می‌گیرد و موجب می‌شود فرد با نظر اکثریت موافقت کند حتی اگر بداند که نظر اکثریت اشتباه است.
۳. اگر معلم دارای تجربه کافی نباشد، ممکن است برخی افراد کلاس را تحت‌الشعاع خود قرار دهد. لذا معلم نگارش باید وقت را به خوبی تنظیم کند تا به همه افراد نوبت برابر برای ارائه پیشنهادها داده شود و از ابراز پیشنهادها اضافی توسط برخی افراد جلوگیری نماید.

۲.۵. مزایای بارش فکری

۱. این روش باعث تقویت تفکر خلاق دانش‌آموزان در نگارش می‌شود.
۲. این روش چون به صورت گروهی قابل اجراست شوق و انگیزه دانش‌آموزان را در نوشتن بیشتر می‌کند.
۳. گنجینه لغات دانش‌آموزان را بیشتر می‌کند و باعث مهارت در نگارش می‌شود.

مهارت او می‌شود. این روش به صورت فردی و گروهی قابل اجراست. البته اگر از روش گروهی استفاده شود انگیزه و شوق دانش‌آموزان در کلاس درس بیشتر می‌شود.

برای اینکه روش بارش فکری را در کلاس نگارش آموزش دهیم، لازم است در چند جلسه اول به شکل گروهی در کلاس اجرا شود. روش بارش فکری در کتاب نگارش پایه دهم با مثال‌ها و نمونه‌های متعددی بیان شده است؛ بارش فکری اولین گام در ایجاد فرصت برای فکر کردن و معناسازی است. حال می‌خواهیم بررسی کنیم که چگونه روش بارش فکری در تقویت نگارش دانش‌آموزان پایه دهم مؤثر است. هنگامی که به دانش‌آموزان موضوع نگارشی داده می‌شود شاید در ابتدا نوشتن مطالبی در ذهن دانش‌آموز وجود نداشته باشد، اما زمانی که از روش خوشه‌سازی استفاده می‌کند کلماتی در ذهن دانش‌آموزان نقش می‌بندد که با همین کلمات و ارتباط آن با موضوع اصلی نگارش گنجینه لغات آنان بیشتر شده و جمله‌های زیادی در ذهنشان شکل می‌گیرد و زمانی که این جمله‌ها را در دفتر نگارش خود یادداشت می‌کنند متوجه می‌شوند که مطالب زیادی برای نوشتن دارند و با شوق و انگیزه بیشتری شروع به نگارش می‌کنند هر قدر از این روش در نوشتن استفاده کنند به

جدول (۳): جدول نرمال بودن توزیع داده‌ها (سرزندگی تحصیلی و مؤلفه‌های آن)

مؤلفه	تعداد	کولموگروف-اسمیرنوف	(معنی داری (دو دامنه
نگارش پیش‌آزمون	۴۰	۱,۱۴۳	۱,۱۴۷
نگارش پس‌آزمون	۴۰	۱,۲۴۰	۰,۰۹۲

رگرسیون و رابطه خطی بین متغیرهای تصادفی کمکی (نمرات پیش‌آزمون) و متغیر وابسته (نمرات پس‌آزمون)، به تجزیه و تحلیل داده‌ها پرداخته شد.

۲.۷.۲. تجزیه و تحلیل توصیفی داده‌ها

چنانچه جدول ۱ نشان می‌دهد، تعداد کل آزمودنی‌ها شامل ۴۰ نفر است که ۵۰٪ آنان گروه آزمایش و ۵۰٪ دیگر گروه کنترل را تشکیل می‌دهند. (جدول ۲)

همان‌طور که جدول ۲ نشان می‌دهد، در مقایسه نگارش دانش‌آموزان در دو گروه آزمایش و کنترل، در پیش‌آزمون تفاوت چندانی بین میانگین نمرات دو گروه مشاهده نمی‌شود؛ ولی در پس‌آزمون، میانگین گروه آزمایش برابر ۱۸/۰۵ و میانگین گروه کنترل ۱۷/۰۵ به دست آمد که میانگین گروه آزمایش بیشتر از میانگین گروه کنترل است.

۲.۷.۳. تجزیه و تحلیل استنباطی داده‌ها

۲.۷.۳.۱. نرمال بودن توزیع داده‌ها
چنانچه جدول ۳ نشان می‌دهد، سطح معنی‌داری نمرات آزمودنی‌ها در پیش‌آزمون و پس‌آزمون نگارش از ۵,۰۵ بزرگ‌تر است، پس فرض صفر مبنی بر نرمال بودن توزیع داده‌های مربوط به نوشتن نگارش پذیرفته می‌شود و فرض مقابل مبنی بر نرمال نبودن توزیع داده‌های مربوط به این متغیر و مؤلفه‌های آن رد می‌شود.

آن‌ها می‌توان اطلاعات جمع‌آوری شده را تنظیم کرده و خلاصه نمود، آمار توصیفی می‌نامیم، در یک کلام، آمار توصیفی عبارت از مجموعه روش‌هایی است که پردازش داده‌ها را فراهم می‌سازد (دلور، ۱۳۹۵: ۱۴۸). به عبارت دیگر در آمار توصیفی از نمودار و جدول استفاده خواهد شد. همچنین به شیوه‌هایی که از طریق آن‌ها ویژگی‌های گروه‌های بزرگ براساس اندازه‌گیری همان ویژگی‌ها در گروه‌های کوچک استنباط می‌شود، آمار استنباطی گفته می‌شود. از تحلیل کوواریانس معمولاً در طرح‌های پیش‌آزمون-پس‌آزمون استفاده می‌شود. در این طرح‌ها، قبل از اینکه آزمودنی‌ها در شرایط آزمایشی/شبه‌آزمایشی قرار گیرند، یک آزمون بر روی آن‌ها اجرا می‌شود و سپس، بعد از قرار گرفتن آن‌ها در معرض شرایط آزمایشی، همان آزمون مجدداً بر روی آن‌ها اجرا می‌گردد.

۲.۷.۱. تجزیه و تحلیل آماری

در تحقیق حاضر، برای بررسی اثربخشی آموزش توسعه‌مطلب: «بارش فکری» در نگارش، ابتدا نمرات نگارش دانش‌آموزان به‌عنوان متغیر کمکی تصادفی پیش‌آزمون شد و همچنین نمرات پس‌آزمون (نمرات نگارش دانش‌آموزان) آزمودنی‌های دو گروه آزمایش و همچنین گروه گواه جمع‌آوری گردید و پس از بررسی همگنی

۲.۶. آموزش روش بارش فکری

برای آموزش روش بارش فکری به دانش‌آموزان، ابتدا موضوع یک موضوع روی تخته نوشته و از دانش‌آموزان

جدول (۴): آزمون لوین برای نشان دادن واریانس نگارش دانش‌آموزان در دو گروه آزمایش و کنترل

آماره آزمون	p
۲/۱۷۵	۰/۱۴۸

خواسته می‌شود با توجه به اطلاعاتی که درباره موضوع دارند، کلمه یا جمله کوتاهی را بیان کنند. هر کدام از کلمات و جمله‌هایی که دانش‌آموزان پیراوم موضوع اصلی بیان می‌کنند نوشته می‌شود. سپس از دانش‌آموزان خواسته شود کلمات و جمله‌هایی را که روی تخته‌سیاه به صورت خوشه‌ای نوشته شده، به صورت موضوعی (زیرموضوع‌ها و محورهای جزئی موضوع اصلی) دسته‌بندی و ضمن دادن روال و انسجام به آن‌ها شروع به نوشتن کنند.

۲.۷. نحوه تجزیه و تحلیل داده‌ها

تجزیه و تحلیل داده به دو طریق آمار توصیفی و آمار استنباطی انجام می‌پذیرد. به‌طور کلی، روش‌هایی را که به وسیله

جدول (۵): نتایج آزمون تحلیل کوواریانس نگارش دانش‌آموزان

منبع پراکندگی مربعات آزادی	مجموع مربعات	درجه F	میانگین	آماره آزمون	مقدار P	ضریب
پیش‌آزمون	۴/۳۲۰	۱	۴/۳۲۰	۷/۶۷۴	۰/۰۰۹	۰/۱۷۲
گروه	۴۴/۷۷۲	۲	۲۲/۳۸۶	۳۹/۷۶۷	۰/۰۰۰	۰/۶۸۲
خطا	۲۰/۸۲۸	۳۷	۰/۵۶۳			
کل	۱۲۴۵۶/۰۰۰	۴۰				

۲.۷.۳.۲. تحلیل کواریانس

همان‌طور که در جدول ۴ نشان داده می‌شود، مقدار p آزمون لوین (۰/۱۴۸) بیشتر از ۰/۰۵ است، پس واریانس نگارش دانش‌آموزان در دو گروه آزمایش و کنترل در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ تفاوت معنی‌داری ندارند. یعنی داده‌ها از مفروضه تساوی خطای واریانس‌ها حمایت می‌کنند.

همان‌طور که در جدول ۵ نشان داده می‌شود، چون ضریب اتا برابر با ۰/۶۸۲ است، این بدان معنی است که حدود ۶۸/۲ درصد از تفاوت‌های مشاهده‌شده در نگارش دانش‌آموزان به آموزش توسعه‌مطلب «بارش فکری» مربوط بوده است. از طرفی چون مقدار p آزمون (۰/۰۰۰) کمتر از ۰/۰۵ ($p < 0.05$) است. بنابراین فرضیه تحقیق در سطح ۰/۰۵ تأیید می‌شود و آموزش توسعه‌مطلب «بارش فکری» باعث افزایش مهارت‌های نگارشی دانش‌آموزان می‌شود.

۳. نتیجه‌گیری

نتایج تحقیق نشان داد که آموزش توسعه‌مطلب «بارش فکری» باعث افزایش مهارت‌های نگارشی دانش‌آموزان می‌شود. بدین معنا که گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل در نوشتن انشا مهارت زیادتری داشتند. دایره‌واژگانی آن‌ها بیشتر شده و قدرت تخیل آنان به مراتب فراتر از گروه کنترل بود. نتایج این تحقیق با نتایج تحقیقات قبلی سالاری (۱۳۸۱)، گرشام (۲۰۱۴)، لوبلو (۲۰۱۵) که آن‌ها نیز در تحقیقی تقریباً مشابه تأثیر قصه‌گویی بر انشای دانش‌آموزان را بررسی کردند، همسوس است.

تحقیق زینتی (۱۳۹۰) که نشان می‌دهد قصه‌گویی معلم باعث بالا بردن میزان تخیل کودک و همچنین افزایش شادابی کلاس انشای می‌گردد و منجر به ایجاد انگیزه در نوشتن می‌شود و با نتیجه تحقیق مک‌کارتی (۲۰۰۳) مبنی بر غنی‌سازی الگوی زبان مادری بیان

که گذاردن این مسئولیت تنها بر عهده کتاب‌های نگارش، نمی‌تواند به خوبی حق مطلب را ادا کند و جهت ارتقای این مهارت نیاز به تغییر ساختار آموزشی و بسترسازی مناسب در این زمینه است؛ زیرا استفاده از حواس پنج‌گانه سرچشمه بروز خلاقیت است. لذا تا زمانی که نتوانیم زیرساخت‌های مورد نیاز را برای پرورش این مهارت و کسب سایر مهارت‌های زندگی آینده دانش‌آموزان فراهم کنیم، تغییر در محتوای کتاب‌های درسی بدون هیچ نتیجه‌ای تکرار خواهد شد.

از آنجا که روش بارش فکری گنجینه لغات دانش‌آموزان را بالا می‌برد، باعث تقویت مهارت نوشتن می‌شود. آموزش دانش‌آموزان با روش بارش فکری باعث گسترش تخیل، خلاقیت و تمرکز، افزایش اعتمادبه‌نفس، ایجاد علاقه‌مندی به مطالعه، تقویت مهارت‌های گوش کردن، خواندن و نوشتن خواهد شد. در ضمن خزانه لغات و میزان درک فرد از معانی لغات را وسعت می‌بخشد. این روش باعث تفکر خلاق دانش‌آموزان می‌شود و یکی از شیوه‌های توسعه‌مطلب است که به‌صورت گروهی در کلاس نگارش قابل اجراست.

پی‌نوشت

1. Axl Osborne

منابع

۱. افسروز، غلامعلی، عبادی، ماندانا. (۱۳۷۸). فرهنگ واژگان. تهران: مؤسسه فرهنگی پژوهشی فاران.
۲. تورنس، نی، بال. (۱۹۶۴). آزمون تفکر خلاق تورنس، فرم ب تصویری. ترجمه: علیرضا پیرخانگی (۱۳۸۸). تهران: روان تجهیز.
۳. دلاور، علی. (۱۳۹۵). احتمالات و آمار کاربردی در روان‌شناسی و علوم تربیتی. تهران: سمت.
۴. رؤف، علی. (۱۳۹۰). انشا، رویدادن در خود، تهران: آبیژ.
۵. فاضلی، نعمت‌الله. (۱۳۸۵). درباره نوشتن، تهران: مجله انسان‌شناسی و فرهنگ‌شناسی، شماره ۳۶.
۶. میرکمالی، سیدمحمد، خورشیدی، عباس. (۱۳۸۷). روش‌های پرورش خلاقیت در نظام آموزشی. تهران: بسطرون.
۷. میرنسب، میرمحمد؛ بیرامی، منصور و اهراری، غفور. (۱۳۹۴). «بررسی مفهوم انشا و آسیب‌شناسی روش‌های آموزش». روزن‌پور، نادر. (۱۳۷۱) پر سمنند سخن. تهران: فروغی

داستان و تحقیق جرالسد (۱۹۸۶) که بیانگر تأثیر بسیار عمیق بر بسط دادن موضوع، انسجام متن و ارتباط کلمات با هم بود، همسو بود. براساس این تحقیق، ساختار کتاب نگارش پایه دهم و روش‌های مورد استفاده در آن‌ها در پرورش مهارت نوشتن دانش‌آموزان تأثیر بسزایی خواهد داشت. یادآوری این نکته ضروری است